

TÜRKİYE'DE MEYVE SUYU SEKTÖRÜ

ÖZET

Bu derlemede, Türkiye'deki meyve suyu sektörünün günümüzdeki durumu incelenmiştir. Sektördeki kuruluşlar, kurulu kapasite ve kullanımı, üretim şekilleri, ihracat ve ithalat miktarları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca dünya ülkeleri ve Türkiye'deki kişi başına tüketim miktarları incelenmiş, üretim ve tüketimin geliştirilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Sektör, Meyve suyu, Meyve suyu konsantresi, Kurulu kapasite, Üretim, Tüketim, İhracat, İthalat, Berrak meyve suyu, Meyve nektarı, Meyveli içecek, Meyve.

ABSTRACT

In this article conditions of the sector of fruit juice in Turkey were studied. Informations about firms in the sector, established capacities and using of them, production styles, quantities of export and import were given. Furthermore, consumption's quantities were examined per head in Turkey and the other countries in detail, some suggestion has been given to improve consumption and production.

GİRİŞ

Meyve suyu ve meyve suyu konsantresi sanayii, ana hammadde girdisi olarak meyve ve az miktarda da sebze işleyen, ara ürün olarak meyve suyu konsantresi ve meyve püresi elde eden ve bu ürünlerden meyve suyu, meyve nektarı ve meyveli içecekleri üreten bir gıda sanayii koludur.

Meyve suyu; taze, olgun, sağlam ve meyve suyu üretimine elverişli meyvelerin tekniğine uygun olarak işlenmesiyle elde edilen meyve suyu veya pürenin (pulpun), su, şeker ve izin verilen asit ilaveleri yapılarak veya yapılmadan ambalajlanması ve ısıtma işlemi uygulanarak dayanıklı hale getirilmesiyle üretilen bir içecek olarak tanımlanmaktadır.

Meyve suları çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Sınıflandırmalarda meyve suyunun berraklığı, meyve eti içermesi, katkı yapılması ölçü olarak alınmaktadır. Buna göre meyve suları; berrak meyve suları, meyve nektarları ve meyveli içecekler olmak üzere sınıflandırıldığı gibi, berrak meyve suları, meyve nektarları ve turuncu suları olmak üzere de sınıflandırılabilir. Berrak meyve sularında meyve oranı genellikle %100, meyve nektarlarında %25-50, meyveli içeceklerde en az %10 olmaktadır.

Günümüzde meyve suları çoğunlukla meyve suyu konsantrelerinden, meyve nektarları meyve pulpundan, meyveli içecekler ise meyve suyu veya püresinden hazırlanmaktadır.

Meyve suyu konsantreleri, meyve sularının çoğunlukla evaporatörlerde 68° Briks kadar koyulaştırılmasıyla hazırlanmaktadır. Böylece başlangıçtaki hacimleri yaklaşık 4-6 misli

azaltıldığından bileşimlerinde önemli bir değişiklik olmadığı halde depolama ve nakliye kolaylaşmakta, maliyet ucuzlamaktadır. Ayrıca mikrobiyolojik bozulmalara karşı da oldukça dayanıklı bir ürün elde edilmiş olmaktadır.

Meyve suyu konsantreleri ve meyve püreleri aseptik koşullar altında aseptik tanklarda depolanmaktadır. Berrak meyve suyu ve meyve nektarı hazırlanacağı zaman bunlara yönetmelik ve kodekslerde izin verilen ölçülerde gerekli katkıları yapılmaktadır. Katkı olarak kullanılan suyun mineral madde içermemesi, asit ve şekerin gıda maddesi olarak kullanılabilir özellikte olması gerekmektedir.

Ülkemizde meyve suyu olarak satışa sunulan içecekler daha çok meyve nektarı niteliğinde olup vişne, kayısı, şeftali en çok tüketilenler arasında yer almaktadır.

SEKTÖRDEKİ KURULUŞLAR

Dünya ülkelerinde meyve suyu üretimi 1930'lu yıllara kadar küçük ve orta ölçekli işletmelerde yapılmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında ve daha sonraki yıllarda Avrupa ülkeleri ve ABD'de hızlı bir endüstrileşme olmuştur. 1960 yılından sonra III. Dünya ülkelerinde de yerleşmeye başlayan meyve suyu endüstrisi bugün dünya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'de endüstriyel ölçekte meyve suyu üretimi 1969 yılında başlamış olup 1983'ten sonra gelişme göstermiştir. Meyve suyu sektöründe üretim yapan kuruluşların bazıları sadece meyveden konsantre ve püre işleyip aynı zamanda dolum yaparken, bazıları da diğer firmalardan pazarladıkları konsantre ve püreden meyve suyu ve meyve nektarı hazırlayıp ambalajlara dolum yapmaktadırlar.

Ülkemizde meyve suyu üretim hattına sahip 33 firma bulunmaktadır. Bu firmaların bir kısmı meyve suyu konsantresi

ihracatı ile dış pazarda, bir kısmı ise 34 farklı marka ile iç pazarda satış halindedir. Bunlardan 27'si tescilli markalardır. Sektörde yer alan firmalardan bazılarının isimleri ve kuruluş yerleri Çizelge 1'de görülmektedir.

Çizelge 1'den de anlaşıldığı gibi meyve suyu işletmeleri daha çok batı illerinde kurulmuştur. Bu duruma meyve üretimi ve meyve suyu tüketimi etkili olmaktadır.

KURULU KAPASİTE VE KULLANIMI

Meyve suyu fabrikalarının kurulu kapasiteleri 1992 yılı itibarıyla şöyledir: 53.200 ton meyve suyu konsantresi, 83.100 ton meyve püresi, 5.600 ton turuncu suyu konsantresi üretimi ve 280.600 ton dolum kapasitesi şeklindedir. Verilen bu değerler teorik kapasite olup uygulamada bu kapasitelerin dışına çıkılabilmektedir. 1992 yılına ait kullanım kapasiteleri; meyve suyu konsantresi üretiminde %64, meyve püresi üretiminde %48, turuncu suyu konsantresi üretiminde %29, meyve suyu ve nektarı dolumu %39, genel ortalama %45 gerçekleşmiştir.

Bugün itibarıyla meyve suyu ve konsantresi üretiminde kapasite kullanımı yükselmektedir. Bu yükselişte işletmelerin verimliliklerinin artışı etkili olmaktadır. Başta ihracat bağlantısı ve kampanya döneminin belirli periyotları olmak üzere bazı dönemlerde işletmelerin kurulu kapasitesinin %100'ünü aşan bir kapasite ile üretim yaptıkları görülmektedir. Bununla beraber ülke genelinde kapasite kullanımının yetersiz olduğu, bunun ise çok düşük kapasite kullanımı ile üretim yapan işletmelerden kaynaklandığı bildirilmektedir.

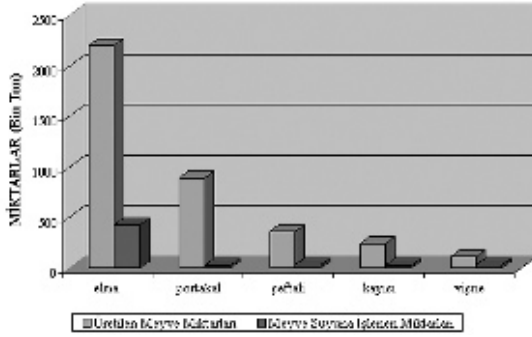
Ülkemizde elma, portakal, vişne, şeftali ve kayısı meyve suyuna işlenen başlıca meyvelerdir. Bu meyvelerin meyve suyu ve konsantresine işlenen yaklaşık miktarları ve bunların meyve üretimindeki payı (1996) Şekil 1'de görülmektedir.

Çizelge 1. Ülkemizde Meyve Suyu Üreten Firmalar (2000)

Firma Adı	Bulunduğu İl	Firma Adı	Bulunduğu İl
Ana Meşrubat (Devsan)	Adana	Konfrut	Denizli (Çal)
Aroma	Bursa (Gürsu)	Lezzo	Bursa (M.Kemalpaşa)
Asya	Isparta (Eğirdir)	Merko	Tekirdağ (Sultanköy)
Çardak	İstanbul	Meykon	İzmir
Dimes	Tokat	Meysu	Kayseri
Elmasu	Isparta	Mis Süt	Balıkesir (Gönen)
Ersu	Konya	Pınar Süt	İzmir (Bornova)
Fruko-Tamek	İstanbul, Amasya, Ankara, Adana, Tokat, Isparta, İzmir (Kemalpaşa), Bursa (Karacabey)	Sunpride	Bursa (İnegöl)
Golden	Antalya	Tat	Bursa (M.Kemalpaşa)
İmsa	Adana, İstanbul	Uludağ	Bursa
İmbat (Coca Cola)	İzmir	Yummy	Mersin

Kaynak: Adı geçen firmaların web sayfalarından alınmıştır.

Şekil 1. Türkiye'de Üretilen ve Meyve Suyuna İşlenen Meyve Miktarları (Bin Ton).

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Kayıtları.

Şekil 1'de görüldüğü gibi 1996 yılında 423 bin ton elma, 29 bin ton vişne, 29 bin ton şeftali, 24 bin ton portakal ve 23 bin ton kayısı, toplam olarak 528 bin ton meyve, meyve suyu ve konsantresine işlenmiştir. Toplam meyve miktarında elma %80, vişne %5.5, şeftali %5.5, portakal %4.5, kayısı %4.5 paya sahiptir.

Adı geçen meyvelerin 1996 yılı üretimleri; elma 2.200 bin ton, portakal 890 bin ton, şeftali 360 bin ton, kayısı 241 bin ton, vişne 110 bin tondur. 1996 yılı meyve suyu ve konsantresi üretiminde kullanılan meyve miktarlarının, meyve üretim miktarlarına oranları elmada %19.2, portakalda %2.7, şeftalide %8.1, kayısıda %9.5, vişnede %26.4'tür. Bu oranlar göz önüne alındığında ülkemiz meyve potansiyeli bakımından çok zengin olmakla beraber meyve suyuna işlenen miktarlar oldukça azdır. Buna neden olarak meyve suyu sektörünün son yıllarda gelişmeye başlaması, halkımızın meyve suyu tüketimine yeni yeni alışması ve mevcut meyve türlerinin meyve suyu üretimine elverişli olmaması vb. gösterilebilir. Bazı firmalar meyve suyuna uygun çeşitlerin plantasyona alınması için fidan dağıtımını yapmışlar, ancak beklenen sonucu alamamışlardır. Ham madde olarak meyveye talep arttığında ani fiyat yükselişleri de diğer bir etkenidir.

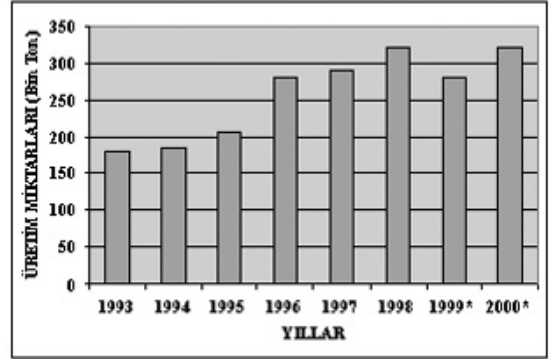
Berrak meyve suyu üretimi; yıkama, seçme, parçalama, presleme, santrifüjden geçirme, durultma ve filtrasyon işlem basamaklarından oluşmaktadır. Elde edilen meyve suyu ısı ilemlerle dayanıklı hale getirilerek ambalajlanmaktadır. Ancak çoğunlukla uygulanan presleme sonrasında aroma maddelerinin tutulması, pektin parçalanmasını esas alan durultma işleminin yapılması ve uygun bir evaporatörde konsantre haline getirilmesi şeklindedir.

Turuncgil suları ise kendine has bir özellik taşımakta olup meyve suyu meyveden özel preslerle alınmakta, genellikle konsantre hale getirilmektedir.

Meyve nektarları üretiminde; yıkama, çekirdek çıkarma, parçalama, palper denilen ezme makinelerinden geçirilerek pulpun elde edilmesi başlıca işlem basamaklarıdır.

Firmalar çoğunlukla vişne, kayısı, şeftali sularını iç pazar için, portakal ve elma suları ve konsantrelerini ihracat amaçlı üretmektedirler. Türkiye'de 1993-2000 yılları arasındaki üretim miktarları Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Meyve Suyu ve Konsantresi Üretimi (Bin Ton).

Kaynak: DPT 2000 Yılı Programı Destek Çalışmaları (*Tahmin).

Şekil 2'de görüldüğü gibi yıldan yıla dalgalanmalar olmakla beraber ülkemizde toplam meyve suyu ve konsantresi üretimi 1993 yılında 182 bin ton düzeyinde iken 2000 yılında 320 bin tona ulaşmış ve %77 oranında bir artış kaydedilmiştir. 320 bin tonun 270 bin tonunun, yani %84'ünün meyve suyu üretimine ait olduğu tahmin edilmektedir.

Elde edilen meyve sularının yıllık toplam üretim ve satış miktarları Çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Türkiye'de Yıllara Göre Meyve Suyu Üretimi ve Satış Miktarları (kg).

Ürün Adı	2000 YILI		2001 YILI	
	Üretim	Satış	Üretim	Satış
Vişne Suyu	52.372.763	51.738.621	41.121.398	40.168.220
Kayısı Suyu	34.097.165	34.072.261	27.822.979	27.508.007
Portakal Suyu	8.284.866	6.544.821	11.857.530	11.545.115
Elma Suyu	1.576.445	1.331.061	1.385.644	1.529.382
Üzüm Suyu	1.101.389	1.108.539		

Kaynak: DİE.

Çizelge 2'de görüldüğü gibi Türkiye'de üretim ve satış miktarı bakımından ilk sırayı vişne suyu alırken bunu sırasıyla kayısı, portakal ve elma suları izlemektedir. 2000 yılı dikkate alındığında vişne suyu %54, kayısı suyu %35, portakal suyu %8.5, elma suyu %1.5 ve üzüm suyu %1.0'lük bir paya sahiptir.

MEYVE SUYU VE KONSANTRESİ İHRACATI VE İTHALATI

Ülkemizde meyve suyu ve konsantresi ihracatında elma başta gelmekte, elmayı turuncgiller ve üzüm izlemektedir.

Diğer meyveler ve karışımlarından hazırlanan meyve suyu ve konsantreleri de ihracat ürünleri arasında yer almaktadır. Çizelge 3'te meyve suyu ve konsantrelerinin ihracat miktarları verilmiştir.

Çizelge 3. Türkiye'deki Meyve Suyu ve Konsantresi Sektörünün İhracat Miktarları (kg)

Ürün Adı	1998	1999	2000	2001
Elma	67.054.329	50.220.498	34.107.809	48.993.902
Portakal	1.643.151	1.074.769	1.329.753	1.954.527
Diğer Turunçgiller	1.812.786	522.099	394.179	446.422
Üzüm	1.119.368	1.357.164	662.141	1.570.676
Diğer Meyveler	22.876.149	17.541.728	15.793.833	18.377.228
Toplam	94.581.783	70.716.258	52.287.715	71.342.755

Kaynak: DİE ve İGEME Kayıtları.

Çizelge 3'te görüldüğü gibi ihracat 1998 yılından 2001 yılına doğru 1999 yılındaki ekonomik krizden dolayı düşüş trendine girmiştir.

Elmanın toplam meyve suyu ve konsantresi ihracatındaki payı 1998 ve 1999 yıllarında %71, 2000 yılında %65, 2001 yılında %69'dur. Elma suyu ve konsantresi başta Almanya olmak üzere İtalya, Hollanda, ABD ve Danimarka vb. ülkelere ihraç edilmektedir. En büyük pay AB ülkelerine aittir. Günümüzde Türkiye'den yaklaşık 50 farklı ülkeye meyve suyu ve konsantresi ihraç edilmektedir.

ABD, Almanya, Hollanda ve İtalya dünyadaki ihracat yapan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadırlar. Bu ülkeler dünya meyve suyu ve konsantresi ihracatının %51.7'sini (1997) gerçekleştirmektedirler.

Türkiye'den son dört yılda 71-95 bin ton arasında meyve suyu ve konsantresi ihraç edilmiş yılda 500 bin dolar dolayında gelir elde edilmiştir.

Firmalar sektörü olumsuz yönde etkilemeyecek miktarlarda ithalat yapmaktadırlar. İthalatın çoğunluğunu portakal suyu konsantresi oluşturmaktadır.

ABD, Almanya, Hollanda ve Japonya dünyadaki önemli meyve suyu ve konsantresi ithal eden ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkeler dünyadaki toplam meyve suyu ve konsantresi ithalatının %51.4'ünü gerçekleştirmektedirler. ABD, Almanya, Hollanda ve Japonya meyve suyu ve konsantresi ithalatlarının %10.1'ini Türkiye'den karşılamaktadırlar. ABD (1997) ithalattaki %19.9'luk pay ile ilk sırayı almaktadır. Türkiye'nin (1997) dünya ithalatındaki payı %0.15 olmuştur.

Çizelge 4'te Türkiye'nin 1998-2001 yılları arasındaki meyve suyu ve konsantresi ithalat miktarları verilmiştir.

Çizelge 4. Türkiye'deki Meyve Suyu ve Konsantresi Sektörünün İthalat Miktarları (kg)

Ürün Adı	1998	1999	2000	2001
Portakal	1.942.509	949.724	1.583.977	1.482.256
Diğer Turunçgiller	264.665	88.685	74.641	244.106
Elma	64.030	1.288.620	55.988	10.438
Karışık Meyve Suları	31.058	172.920	11.153	3.309
Üzüm	15.543	1.508	5.824	953
Diğer Meyveler	1.378.050	519.987	1.585.218	1.692.226
Toplam	3.695.855	3.021.444	3.316.801	3.433.288

Kaynak: DİE ve İGEME Kayıtları.

Çizelge 4'te görüldüğü gibi Türkiye'nin meyve suyu ve konsantresi ithalatı 3.500 ton dolaylarında olup önemli boyutlarda değildir.

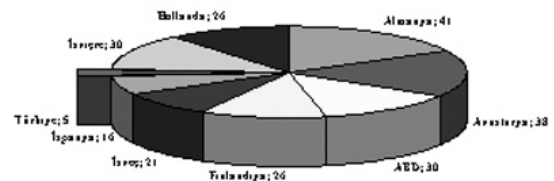
MEYVE SUYU TÜKETİMİ

Bilindiği gibi meyve suları; aroması, ferahlatıcı etkisi, sindirime katkısı ve hatta susuzluğa karşı çok eskiden beri tüketilmektedir. Ayrıca bileşiminde bulunan şekerler, organik asitler, aminoasitler, mineral maddeler, fenolik maddeler, suda çözünen vitaminler vb. bileşim maddeleri nedeniyle önemli bir besin kaynağıdır. Turunçgil ve üzüm su sularındaki C vitamini, turunçgil, kayısı ve şeftali sularındaki provitamin A (beta karoten), bütün meyve sularındaki fenolik maddeler ve Mg, Fe, P, K gibi mineral maddeler meyve sularının insan sağlığı için ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

AB ülkeleri ve ABD insan vücudunun suya olan gereksinmesinin karşılanmasında meyve suyuna büyük yer vermektedirler. Hatta "meyve suyu tüketimi ülkelerin gelişmişlik göstergesidir" denmektedir.

Meyve suyu tüketiminde önde gelen ülkeler ile Türkiye'de 2000 yılındaki kişi başına meyve suyu tüketimi (litre) Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Bazı Ülkelerde Kişi Başına Meyve Suyu Tüketimleri.

Kaynak: İnternet.

Şekil 3'te görüldüğü gibi 2000 yılında kişi başına meyve suyu tüketiminde 41 litre ile Almanya ilk sırada yer almakta, bunu 38 litre ile Avusturya, 30 litre ile İsviçre ve ABD, 26 litre ile Hollanda ve Finlandiya, 16 litre ile İspanya izlemektedir. Türkiye'de ise 2000 yılı meyve suyu tüketimi kişi başına 5 litredir. Türkiye'de diğer ülkelere kıyasla meyve suyu tüketimi çok düşük olmakla beraber 80'li yıllarla karşılaştırıldığında 1 litreden 5 litreye bir artış olduğu dikkati çekmektedir.

SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Meyve suyu sektörünün başlıca sorunları ve çözüm önerileri şöyle sıralanabilir:

- *Ülkemiz meyve üretimi bakımından dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer aldığı halde meyve suyu üretiminde hammadde sıkıntısı söz konusudur. Yetiştirilen meyveler daha çok sofralık özellikte olup meyve suyu üretimine elverişli çeşitler oldukça azdır. Ayrıca fiyat sorun yaratılmaktadır. Meyve suyu üretimine elverişli çeşitlerin yetiştirilmesi, üretim planlaması ve istikrarlı fiyat uygulamaları gereklidir.*
- *İklim ve toprak özelliklerinin uygun olması durumunda meyve suyu üretimine elverişli çeşitlerin fabrikaların bulunduğu yörelerde yetiştirilmesi hem hammadde kalitesi hem de fiyat bakımından tercih edilmelidir. Veya fabrikalar hammaddenin bulunduğu yörelere kurulmalıdır.*
- *Hammadde standart kalitede olmalıdır. Çünkü kaliteli hammadde son ürün kalitesinin başlangıcıdır. Bu amaçla proje çalışmaları yapılmalıdır.*
- *Kaliteli üretim yapmak prensip edinilmelidir. Bunun için modern teknolojilerden yararlanılmalı ve gerektiğinde işletmeler desteklenmelidir.*
- *Ambalaj ve etiketlemeye özen gösterilmelidir.*
- *Özellikle dış satım ağırlıklı üretime önem verilmelidir. Bu amaçla hem kalite hedeflenmeli, hem de maliyet ucuzlatılmalıdır. Maliyetin ucuzlatılmasında etkili olan enerji girdisi ve vergilerde anlayış sağlanmalıdır.*
- *İç tüketimin canlandırılabilmesi için kaliteli ürün ve ucuzluk yanında ürün çeşitlendirilmesine gidilmeli, ayrıca reklamlar ve meyve suyunun yararlarını içeren tanıtım programlarına önem verilmelidir.*
- *Dış Pazar yaratılmasında devlet desteği alınmalıdır.*

Yukarıda anlatılan sektörün sorunlarına çözüm bulmak amacıyla 1993 yılında Ankara'da Meyve Suyu Endüstrisi Derneği "MEYED" kurulmuştur. Meyed'in kuruluş amacı;

meyve suyunda hammadde, yardımcı maddeler, teknoloji, ambalaj, pazarlama konularında bilimsel, teknolojik araştırmalar yapmak, bunları yerli ve yabancı kuruluşlara aktarmak ve iş birliği sağlamaktır.

Meyed'in 26 firma temsilcisi ve 10 akademisyen olmak üzere toplam 36 kişi kurucu üyesi bulunmaktadır. Meyve suyu sektörünün ekonomik ve teknik problemlerinin çözümüne katkıda bulunmayı hedefleyen Meyed, bir çok teknik toplantı düzenlemenin yanı sıra üniversitelere çeşitli araştırmalar da yaptırmaktadır.

Piyasada satılan meyve sularının "Meyve Suyu Kodeksi"ne uygunluğunun kontrolü amacıyla meyve suyu örnekleri alınarak her ay özel bir laboratuvarında analiz ettirilmektedir. Kodekse aykırı üretim yapan firmalar uyarılmakta, tekrarı halinde gerekli yaptırımlara baş vurulmaktadır.

Meyed tarafından yürütülen bu uygulama ile bir yandan haksız rekabet önlenirken bir yandan da tüketici korunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Anonymous, 1996. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı İstatistikler ve Tahminleri.
- Anonymous, 2000. DPT 2000 Yılı Programı Destek Çalışmaları.
- Anonymous, 2000. Meyve Suyu Üretimi ve Gelişimi. Gıda 2000. Sayı:9, S: 26-29.
- Anonymous, 2000-2001. DİE Devlet İstatistik Enstitüsü. Ankara
- Artık, N., Halkman, K. 1994. Türkiye'de Meyve Suyu Üretimi ve Tüketimi. Meyve Suyu
- Teknolojisinde Gelişmeler Sempozyumu. Ankara. 13 s.
- Cemeroğlu, B., Karadeniz, F. 2001. Meyve Suyu Üretim Teknolojisi. Gıda Teknolojisi
- Derneği Yayınları. No: 25.
- Güven, S. 1995. Meyve Suyu Üretim Teknolojisi Ders Notları. 90 s. Basılmamış.
- Ekşi, A. 2000. Gıda Kodeksi ve Meyve Suyu. Dünya Gıda 2000-07 (6), S: 16.
- Yiğit, V. 2000. İçecek Endüstrimiz Genel Bir Bakış. Dünya Gıda 2000-07 (6), S: 70-71.
- İnönü Üniversitesi, "Türkiye Kayısı Üretimi".
<http://kaum.inonu.edu.tr/kaum10.html>.
- İşlenmiş Tarım Ürünleri Sektörü.
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ihr/madde/tarim.htm>. ■